

Г О Л Е М О Т О

ГОЛЕМОТО СТАКЛО 12-13/ The LARGE GLASS 12-13, 2000/2001

Тема / Theme :

- Среќна Нова 2000/ Happy New 2000
- 06... НАДВОР! Уметникот наспроти општествената вистинитост
GETTING OUT – Artist vs. Social Reality *Д-р Небојша Вилиќ*
Dr. Nebojsa Vilik
- 16... Повеселата страна на секојдневието во 90-тите
The Joyful Side of Everyday Life in the 1990's *Марика Бочварова*
Marika Bocvarova
- 22... Секојдневен дрангулариум
Everyday Odds and Ends *Валентино Димитровски*
Valentino Dimitrovski
- 26... Жена & машина
Woman & Machine *Соња Абаџиева*
Sonja Abadziewa
- 34... Замор
Fatigue *Лазо Плавеvски*
Lazo Plavevski

Авторски страници / Authors' Pages

- 37... *Антони Мазневски: Цртежи*
Antoni Maznevski: Drawings

Филм / Film

- 44... Ејзенштајн во Мексико
Eisenstein in Mexico *Луц Бекер*
Lutz Becker

Превод / Translation

- 50... Фрагменти за и од Venice
Fragments to and from Venice *Виктор Бургин*
Victor Burgin

Дизајн / Design

- 52... Никола Ефтимов - Fashion Body Art
Nikola Eftimov – Fashion Body Art *Соња Абаџиева*
Sonja Abadziewa

Фокус / Fokus

- 56... Ефекти на глобализацијата
Effects of Globalization *Пјер Рестани*
Pierre Restany

"The Big Circus' Fanny Products" of Tome Adziewski at OPEN 2000, Lido

Изложби / Exhibitions

- 60... Искра Димитрова, Бинарен конТАКТ
Iskra Dimitrova, ContAKT Binary *Бојан Иванов*
Bojan Ivanov
- 64... Исмет Рамиќевиќ, Јарбол
Ismet Ramikevik, Pole *Марика Бочварова*
Marika Bocvarova
- 68... Ирена Паскали; Весна Дунимагловска
Irena Paskali; Vesna Dunimagloska *Нада Пешева*
Nada Peseva
- 72... Едноста на двојното или општественото и уметноста
Небојша Вилиќ
Nebojsa Vilic

Нови книги / New books

- 76... 1. 359' BOOKS
2. Nebojsa Vilic, Few Candies for Venice
3. Соња Абациева: Длабоко дишење; Преобразби
Sonja Abadziewa: Deep Breathing; Transformations
4. Марика Бочварова: Ристо Калчевски; Вознемирен шаблон
Marika Bocvarova: Risto Kalcevski; Disturbed Clishe

Музеи & Галерии / Museums & Galleries

На корицата: кадар од филмот "Да живее Мексико" на Сергеј Ејзенштајн
Cover: Sergej Eisenstein, Viva Mexico, fragment

Ликовно обликување: Искра Димитрова
Lay-out: Iskra Dimitrova

Печатењето на овој број е реализирано со материјална поддршка на Министерството за култура на Република Македонија и Про Хелветиа, Скопје

Според мислењето на Министерството за култура, списанието *Големото стакло* е производ за кој се плаќа повластена даночна стапка.

Големото стакло бр. 12/13, 2000/1. Списание за визуелни уметности. Излегува двапати годишно. Цена 100 денари. Издавач: Музеј на современата уметност и Скенпоинт, Скопје. Адреса на редакцијата: Самоилова бб, п.ф. 482, тел.: 11 77 35, факс: 11 01 23, e-mail: moca@sonet.com.mk. Директор: Емил Алексиев. Главен и одговорен уредник: Соња Абациева. Редакција: Владимир Бороевиќ, д-р Небојша Вилиќ, Лилјана Неделковска, Лазо Плавевиќ, Зоран Петровски и Јован Шумковски. Секретарка на редакцијата: Јулијана Кралевска. Лого: Владимир Бороевиќ. Печат: Skenpoint, Скопје
Тираж: 1000.

The Large Glass No 12/13, 2000/1, Art Magazine. Price: 100 denars or 3 US\$. Publisher: Museum of Contemporary Art/Skenpoint, Skopje, Republic of Macedonia. Address: Samoilova bb, Skopje 1000, POB.482, tel. (++) 389 2 11 77 35, fax: (++) 389 2 11 01 23, e-mail: moca@sonet.com.mk. Director: Emil Aleksiev. Editor in Chief: Sonja Abadziewa. Editorial Board: Vladimir Boroevik, dr. Nebojsa Vilic, Liljana Nedelkovska, Zoran Petrovski, Lazo Plavevski and Jovan Sumkovski. Secretary: Julijana Krlevska. Logo: Vladimir Boroevik. Printed by: Skenpoint, Skopje. 1000 copies.

Сите текстови, освен означените, се преведени од Дарко Путилов
English translation: Darko Putilov

ISSN 1409-5823

З А М О Р

F A T I G U E

Лазо Плаевски
Lazo Plavevski

Овој текст, договорен со уредувачкиот колегиум на *Големото Стакло* пред повеќе месеци, од необјасниви причини (необјасниви затоа што за нив нема причина, а се плашам, ни оправдување) доцни преку секоја мерка во стигнувањето на последните рокови за предавање на текстовите. Една од тие "причини" е опишана во неговиот наслов.

Освен наведеното, тој треба да опфати или метафорично да ги определи состојбите во ликовната уметност кај нас за еден релативно кус период од последните неколку години. Авторот на овој текст нема намера во нивното опишување да излезе од сферата на лични впечатоци, тие и без тоа често имаат пресудно влијание. Поради тоа толкувањето на состојбите и тенденциите ќе има намерно поставени црно-бели веријанти, прескокнувајќи ги нијансите, не зошто нив ги нема, туку поради желбата определената теза да има појасни контури. Значи, ритамот на изложби одржани во овој период го задржа забрзувањето кое го доби во почетокот на деведесеттите години. Причините за ова се повеќебројни, ќе споменам само некои:

- притисок од голем број на уметници кои го завршиле Факултетот за ликовна уметност во Скопје и последователно на тоа ги отвораат своите први самостојни изложби
- појавување на независни фондации заинтересирани да поддржат определени тенденции, делумно компатибилни со некои интереси на ликовните уметници кај нас, најчесто, но не и задолжително, млади
- историчари на уметноста и ликовни критичари подготвени активно да учествуваат во овие случувања итн.

Искусството не упатува на заклучок, дека кај нас не може постојано да очекуваме појавување на уметници кои ќе го задржуваат нашето внимание. Во некои периоди тие ќе дојдат во поголем број (можно е тоа да се случува по логиката на некоја генерацииска гравитација) во други нив ќе ги има помалку или воопшто ќе ги нема. Во поголеми средини оваа фреквенција е погуста, во помали поретка.

Споменатото "забрзување" од почетокот на деведесетите, како бројност на одржани изложби, главно беше поттикнато од појавата на една значајна генерација на (тогаш) млади уметници, или поинаку кажано, по еден долг период на некоја идејна инертност, затворена во локални правила и реално незаинтересирана за било какви елементи кои би ги нарушиле воспоставените светогледи за уметноста и уметничкото дело, се појави генерација која беше отворена кон некои нови предизвици на времето. Вака кажано, сето ова изгледа прилично грубо и патетично, но целта е впечатокот, дека во определен број на остварувања значајна улога имаше енергијата вложена во нивното создавање, односно во целиот тој потфат сакале или не, се вклопувало тоа или не во аурата на создадените дела, или независно од неа, во одреден број на изложби во делот на реализацијата и во фазата на рецепција, беше вградена определена херојска димензија - еден чуден модернистички тек во постмодерни времиња.

Она што можам да го почувствувам на изложбите кои се одржуваат во последниов период е недостатокот на енергија вложен во нивната реализација. Не станува збор за некоја постмодерна анемиичност, особеност на некое доживување на светот и уметноста, чувство за крајот или крајот на модернизмот, или било што друго. Едноставно се редат голем број на непотребни изложби. Изложби за да им помине редот, да се отворат, да соберат луѓе на отворањето и да се заборават. Тоа во принцип и не мора да се лоши изложби, појавувања со грешки или лоши изведби. Тие едноставно се непотребни. Создадени по инерција, тие понатаму патуваат во нејасните насоки на нивните уметнички кариери. Најубаво можат да се опишат со една парафраза за определени женски ликови - непознато минато, нејасна иднина.

Дали оваа тековна пракса е референтна на енергиите кои се концентрирани во полето на ликовниот живот кај нас? Не, тие се упатени во сосема друга насока. Овие релевантни енергии долго чекаа да помине првиот бран на акумулацијата на капиталот кај нас. Неговите сопственици во тој период купуваа автомобили поскапи од нивните

станови и сега е време таа грешка да се поправи. На ред се станови или куќи или станови и куќи.

А во нив зјаат празни бели ѕидови!

Оваа поволност не може, а да не остави белег врз актуелната сликарска пракса. Сè е концентрирано како да се концепира, определи, дефинира, димензионира, валоризира, верифицира и пласира најновиот тренд во македонската култура - Новиот сликарски производ: слика за ѕид.

Ова во принцип и не мора да биде негативитет. Уметноста без пазар е сомнителна работа. Лошо е тоа што овие творби од правецот Нов сликарски производ прилично тврдо се држат до нивната одредница, што значи дека овде на било каков уметнички порив одамна му е речено збогум (или лека ноќ), а концептот на сликата се формира како производ.

Тое се несомнено слики, но тие реално се наоѓаат надвор од полето на уметноста. Но во моментот тоа не е важно. Важно е да се дојде до формулата каков треба да биде тој производ? Која е неговата “целна група” тоа е горе-долу јасно - но кои се нејзините желби и можности?. Ова не е мал проблем бидејќи пазарот е во формирање.

Главното се забележуваат две линии во формирањето на производот: релативно ефтини слики (понекогаш масла, а почесто монотипии, графики, акварели, би требало да напишам и цртежи но тие изгледа не се доволно “репрезентативни”) и (втората линија) за наш стандард скапи дела (најчесто масла и скулптури, но можат да поминат и некои други техники).

Првите се “уметници” - делата се работени во “еден здив”, со душа, многу експресивно и апстрактно.

Вторите се што?

Се разбира - овде се цени занает, значи: вторите се занаетчи (и тоа кај нас се цени). Интересно е што тие немаат мотиви (Стари чаршии, пејзажи од конкретни локации, определени ентериери ...), повеќе обработуваат теми: патини од минатото, надреалистички визији, религиозни грчеви, трауми од младоста, митови и легенди. Најчесто се слика педантно, но можни се варијанти кога делото е изведено во некој долготраен авторски “грч”. Чудно но актови има многу ретко. Мислам, женски актови.

Членовите на оваа група, мал е бројот на исклучоци, имаат недвосмислено профилирана партиска определеност.

Ако е нивната партија на власт прилично продаваат, а ако не е, тогаш се многу активни во јавноста, критикуваат сè и сешто, нема прашања по кои тие не се компетентни (впрочем тие се и интелектуалци) и чекаат да се заврти тркалото и да дојде нивниот ред.

Многу сакаат сериозна музика.

И двете групи се зависни од медиумите. Особено втората. Би било забавно да се опишат нивните настапи но секој има свои лимити.

Некаков пазар за слики кај нас постоел и од порано. Кога некој автор ќе забележел, дека некоја слика наидува на особено прифаќање кај публиката, тој сличниот мотив брзо го “умножувал”. Она што ја разликува денешната состојба е свесната потрага по производи кои ќе можат да бидат продадени. Сигурни рецепти нема, неизвесноста е секогаш присутна, успеваат само успешните.

Во потрагата по причините за анемичноста на делот од ликовната сцена за која сметаме дека треба да биде релевантна, горниот екскурс можеби е непотребен. Појавата на правецот Нов сликарски производ навистина врз неа нема влијание. Таа ќе се случеше и без неа. Меѓутоа, голем процент од ликовните уметници кај нас, кои природно не припаѓаат кон именуваниот правец, горат од желба да станат негов дел. Скоро сите во тоа се неуспешни или се наоѓаат на самиот почеток од посакуваниот пат на трендафилите. Никој не се оградава, се смета дека од овој кадифест допир може да се излезе без последици.

Оваа состојба мора да е предизвикана од некој замор.

Во текот на современата македонска ликовна уметност во неколку случаи (што значи ретко, но сепак во некој неправилен ритам), поединци или многу мали групи успеваат да создадат вредни дела, релевантни за ликовните парадигми на времето. Речиси по правило, тие наидуваат на мала, атомизирана “толкувачка заедница” која не може да им создаде никаква заднина, некое ехо одбиено од средината во која (ајде малку патетика - и за која) работат. Ниедна значајна ликовна појава кај нас не успеала да направи промени во “рецептивната ситуација”. Не може да се каже дека таа е конзервативна и дека уништува сè што е вредно - изгледа дека таа воопшто не постои: на ништо не реагира, ништо не гледа.

Терапијата која се применува во ваквите случаи се нарекува историзирање. Сè се историзира, сè има причина да постои само ако има некоја историска димензија, нешто за кое многу подоцна ќе сознаеме какво било неговото значење. Нашава средина,

Р. Македонија, постојано стигнува до некој “праг на модернитет” и ... не го пречекорува. Се чини дека енергиите се исцрпуваат во чекорењето по патот до него, а понатаму - понатаму е историја!

Кај нас оваа замореност не е никаква новина. Таа постојано се случува. Откако несвесно ќе ја почувствуваат незаинтересираноста на средината, уметниците или престануваат да работат или работат по инерција. Исклучоци има, но тие се исклучоци.

Оние што имаат намера да направат нешто во својот живот стануваат членови на некоја од погоре опишаните групи на Новиот сликарски производ.

И за крај: овој текст не треба да се доживее премногу сериозно. Методот на занемарување на нијансите и заборавање на исклучоците, во принцип, донесува лоши резултати кои не соодветствуваат на реалноста. Тој е како некој фото-робот: формира слика на личност, а сликата не е портрет. За тоа време бараниот слободно шета по белиот свет.

This text, already arranged with the Editorial Board of the *Large Glass* several months ago, due to inexplicable reasons (inexplicable because there is no reason for them, and, I am afraid, no justification) is late beyond any standards in keeping the deadline to submit the texts. One of those "reasons" is described in the title of this text.

In addition to the above said, this text should include or metaphorically to establish the situation of visual arts in Macedonia during a very short course of time that would relate to the last few years. The writer of this text has no intention in describing them to leave the sphere of personal impressions. These impressions, anyway, often exercise the dominant influence. Hence, the interpretation of the situation and the tendencies will be characterized by intentionally set black-and-white variations, thus skipping the nuances, not because they are missing, rather due to the preference to give the established thesis clearer contours.

So, the pace of exhibitions that were organized in this period kept the acceleration it obtained in the start of the 1990's. The reasons for this are numerous. Let me mention few:

- pressure exercised by many new artists who have just graduated from the Faculty of Fine Arts in Skopje and, consequently, they are in the process to have their first exhibitions organized;
- the appearance of independent foundations interested to support certain tendencies, partially compatible with some interests of our artists, very often, but not necessarily, young ones;
- art historians and art critics prepared actively to participate in these events, etc.

Experience leads us the conclusion that in Macedonia, we cannot always expect the appearance of young artists who would keep our attention. In some periods, they would appear in greater number (it is possible that this takes place following the logic of some type of generation gravitation); in some other period, there would be fewer such artists or, even, they would not appear at all. In bigger towns, this frequency is greater, in smaller towns it is smaller.

The mentioned "acceleration" since the start of the 1990's, relative to the greater number of organized exhibitions, was mainly stimulated by the appearance of one important generation of (then) young artists; in other words, after a long period of conceptual inertia, being closed in local rules and actually not interested in any elements that would disturb the then established viewpoints on art and work of art, a generation appeared that was open to some new challenges of time. Said in such manner, all this seems very rough and pathetic. However, the purpose is to express the impression that in some number of works of art, an important role was shown by the energy invested in their creation, that is, in all that achievement, like it or not, regardless if this was in harmony with the aura of the produced works of art, a definite heroic dimension was implanted in certain number of exhibitions in their part dealing with the realization and in the stage of reception — a strange modernist course in postmodern times..

What I can feel relative to the exhibitions organized recently is the lack of energy put into their realization. We are not talking about some postmodern anemia, a specific experience of the world and the art, a sense about the end or the very end of modernism, or anything else. Simply, many unnecessary exhibitions are organized one after another. Exhibitions just for their own sake, to be opened, to have people meet at the opening, and later to be forgotten. In principle, this does not necessarily involve bad exhibitions, presentations with mistakes, or bad performances. Created by inertia, they still travel further into the unclear directions of their artistic careers. They can be best described by a paraphrase involving certain women characters — unknown past, unclear future..

Is this current practice referential on the energies that are concentrated in the art life in Macedonia?

No, they are directed in the very opposite direction. These relevant energies have long waited for the first wave of the primitive accumulation of capital in Macedonia to happen. The owners of such capital in that period were buying cars which were more expensive than their very apartments. Now it is time to fix that mistake. They are turning towards apartments or houses or apartments and houses. However, these apartments and houses are full of empty, white walls!

This favorable tendency must leave some trace on the current art life. Everything is concentrated how to conceive, to determine, to define, to dimension, to evaluate, to verify and to sell the latest trend in Macedonian culture — the New Art Product: wall painting.

In principle, this does not have to be of negative connotation. Art without its market is a suspicious matter. The bad thing, however, is that these works of art belonging to the New Art Product stick very firmly to their determination. This means that farewell (or good night) was said long time ago to any artistic inspiration here, while the concept of the painting is formed as product.

Undoubtedly these are paintings, but actually speaking, they can be located out of the field of art. However, at this very moment this is not important. It is important to find the formula: how should this product look like? What is its "target group" is, more or less, clear — but, what are its wishes and possibilities? This is not a small problem because the market is in progress of being established..

Mainly, two lines are noticed in the product formation: relatively cheap paintings (sometimes oils on canvas, and more often monotypes, graphics, water colors, I should also write drawings, but it seems drawings are not of a very "representative" character) and (the second line) for our standard, expensive works of art (most often includes oils on canvas and sculptures, but other painting methods could also pass here).

The former are "artists" — their works of art are made in "one touch", with spirit, in very expressive and abstract manner..

The latter are what?

Certainly — one appreciates the craft here, meaning: the latter are craftsmen (and people in Macedonia appreciate this). It is intercepting that they lack motifs (old bazaars, landscapes of specific sites, certain interiors...), their preferred topics are: patina of the past, surrealist visions, religious spasms, trauma of youth, myths and legends. The manner of painting is often a pedantic one. Possible are, however, variations when the work is performed during a lasting artistic "spasm". Oddly enough, there are almost no nude paintings. I mean of nude women..

The members of this group, small is the number of exceptions, have undoubtedly profiled party affiliation. If their party is in power, they sell their paintings very well. If not, then they lead very active public life, they criticize everything, their competence includes all issues (after all, they are intellectuals). Thus, they wait for the wheel of fortune to turn around in their favor.

They prefer very much classical music.

Both groups are dependent on the media. Especially the latter. It would be amusing to describe their public appearances, but everyone has his own limits. Some kind of market had existed even before this in Macedonia. When some artist used to notice that some painting was becoming popular, then the artist would immediately "multiply" a similar motif in his paintings. What makes the present situation different is the deliberate search for products that can sell. No recipe is certain; there is always uncertainty; only the successful succeed.

In search for the reasons with regard to the anemia in part of the artistic scene which we consider that it ought to be relevant, perhaps the aforementioned excursion is not needed. The appearance of the tendency called The New Art Product really does not exercise any influence on it. It would have happened even without this. However, high percentage of Macedonian painters, who naturally do not belong to the mentioned tendency, are very keen to become part of it. Almost all of them are not successful in this or find themselves at the very beginning of the desired path of roses. No one dissociates himself. It is considered than no can come out of this velvet touch without any consequences.

This state of affairs must have been caused by some fatigue.

During the course of the modern Macedonian art, on several occasions (meaning seldom, but still in some irregular rhythm), individuals, or very small groups, manage to produce valuable works of art, relevant to the art paradigms of their times. Almost as a rule, they are opposed by a small, atomized "interpretation community" that is not able to create them any background, a kind of echo resonated by the milieu in which (let's be pathetic - and for which) they work. No important art tendency in Macedonia did not succeed to make changes in "the receptive state of affairs". It cannot be said that it is conservative and that it destroys everything valuable — it seems it does not exist at all: it reacts to nothing, it sees nothing..

The therapy to be applied in such cases is called historicizing. Everything is being historicized; everything has its own reason to exist provided it has some historical dimension, something the importance of which will be much later told to us. Our country, the Republic of Macedonia, is constantly about to reach some "threshold of modernism" and ... Macedonia never crosses it. It seems that energy is exhausted in stepping on the road towards this threshold, and further on — well, it is history!!

Such fatigue is no news in Macedonia. This fatigue is happening constantly. Having unconsciously felt the disinterest of their environment, the artists either quit working or work after their inertia. There are some exceptions, but they are very exceptions.

Those persons that intend to do something with their life, usually become members of the aforementioned groups of The New Art Product.

Finally: this text should not be read in too serious manner. The method of ignoring the nuances and forgetting the exceptions, in principle, brings about bad results that do not correspond with reality. It is like a composite photo of a wanted person: it establishes a picture of the person, while this picture is not a portrait.

During that time, the wanted person is free to roam the world.